

podatkov in številnih slikovnih ilustracij, faksimilov dokumentov in fotografij. Če se ne spuščam v nadaljnja opisovanja posameznih poglavij te kar zajetne knjige, naj opozorim, da imamo pred seboj delo, ki ni samo »nova pripoved« o enem od najbolj ključnih delov zgodovine naroda in njegove kulture, ni samo nova montaža že znanih dejstev, ampak je nova zgodovinska naracija, ki, podobno kot v primeru tudi pri nas prevedene knjige Keitha Lowa *Podivjana celina*, približa sodobnemu bralcu kaotično dogajanje v času vojne in kmalu po njej. Brutalnost v obračunih s celimi narodi in družbenimi skupinami se je skozi trajanje vojne stopnjevala in se s formalnim koncem vojne ni kar zaustavila. Družbo pa je bilo treba organizirati, ponovno »civilizirati«, pravzaprav si jo je bilo treba zamisliti na novo.

Ni dvoma, da učitelji zgodovine, učitelji državljanske vzgoje in drugih predmetov, ki se transkurikularno povezujejo z zgodovino, v obdobju vse bolj vnetih polemik o pomenu narodnoosvobodilnega boja in nasprotujočih si političnih interpretacij ter zaradi vsega tega ob razmeroma pomanjkljivih »instrukcijah« v učnih načrtih in ob ne preveč zgovornih učbenikih nimajo preveč udobnega položaja. Če pa jim gre za to, da vednost o zgodovini v tem najbolj »spornem« segmentu posredujejo učencem čim bolj v soglasju z zgodovino kot stroko in kolikor je mogoče v soglasju z zgodovinskimi dejstvi, jim Repetova knjiga lahko dobro služi; pa naj gre za to, da sami učitelji izbistrijo svoje lastne poglede in znanje o tej tematici ali pa zato, da uporabijo knjigo kot pripomoček v seminarskem delu z učenci pri pouku ali morda tudi zunaj striktno kurikularnega okvira. Prav take rabe te knjige morda lahko pripomorejo tudi k temu, da učence in dijake zdramimo iz njihovega domnevnega nezanimanja za zgodovino.

Darko Štrajn

Justin, Janez (2014) *Izbrani spisi : filozofija, semiotika, pragmatika*. Ljubljana: Studia humanitatis.

Prof. dr. Janez Justin (1951–2013) je bil član uredniškega odbora založbe Studia humanitatis. Ta je posthumno v njegov spomin objavila predstavljene zbornik izbranih besedil. Iz zelo razvejane in raznolike Justinove raziskovalne dejavnosti je uredniški odbor izbral besedila, ki izpričujejo avtorjevo znanstveno izvirnost, razgledanost, teoretsko temeljitost in širino.

Najbolj značilne za Justinov raziskovalni opus so znanstvene teme s področja lingvistike govora, teorije socialne komunikacije, pragmatike, semiotike ter filozofije in uporabne epistemologije. Zbornik je razdeljen na dva teoretska sklopa. Prvi nosi naslov *Nasprotja v epistemološki zasnovi prag-*

matike, drugi pa *Antična filozofija in pragmatika*. V prvem delu so predstavljeni teksti, ki natančno analizirajo različna konceptualna orodja in teorije, njihove izvore in vplive, tako denimo povezavo filozofije in pragmatike, filozofije in semiotike, sodobnih aplikacij koncepta izjavljanja in govornih dejanj, (strukturno) jezikoslovje in semiotiko, kakor tudi pogosto zanemarjeno vlogo prenosa informacij. V drugem delu razkrivajo teksti poglobljeno analizo nekaterih antičnih filozofov, zlasti Platona/Sokrata, in povezavo s sodobnimi teoretskimi tokovi (npr. pragmatična razsežnost govora, izвори védenja v sanjski teoriji), ki so opredeljujoče povezani s področji učenja, védenja in izobraževanja.

Antropološko je človek kot kreator in uporabnik jezika govoreče bitje. Zato se sprašuje, ali ve, o čem govori (v odnosu med besedo in stvarmi, znakom in označenim), kakšen je odnos med različnimi vrstami znakov (celo človek je lahko znak) in kakšen je njihov pomen. Sprašuje se tudi, kakšen je smisel jezika oz. govora. To ni pomembno samo za medsebojne odnose, ampak tudi za poučevanje/učenje po šolskem kurikulumu in za funkcioniranje družbe kot celote. Odgovori na ta vprašanja niso enostavni, ker so različni avtorji in jezikovne šole (npr. evropska vis-à-vis ameriški, francoska, nemška, češka) v zgodovini vede o jeziku dajali različne odgovore. Izbor tekstov nam pokaže, kateri avtorji so kaj trdili, znotraj katerih šol ali smeri in kakšno je stanje jezikoslovnih znanosti do danes. Jasno je tudi, da so se tudi te vede podobno kot druge naravoslovne in družboslovne skušale emancipirati od filozofije, vendar pa jim to ni v celoti uspelo, kar Justin prepozna in pokaže na antičnih sledeh.

Zveza med pragmatičnimi analizami in filozofijo se ohranja predvsem prek transcendentalnega izhodišča pragmatike. To izhodišče seveda ni aplikacija ontološke postavke o transcendentalni zavesti na področje govorice, temveč je temelj za konceptualizacijo pogojev in strukture znanstvene vednosti o govorici. Problem apriornih pogojev delovanja govorice je v pragmatiki razviden iz vprašanja o znanstvenem spoznavanju apriornih pogojev.

Govorno dejanje je tisto, ki ima govorčev namen in učinek na sprejemnika kot poslušalca. Poseben sintaktično-semantični kod naj bi omogočil, da se intenca izrazi v besedilu izjave. Monadično je intenca določena s psihičnim aktom. Diadično pa nastane z vzajemnim odnosom med govorcem in poslušalcem, gre za vzajemno strukturo realizacije. Poslušalec prepozna govorčeva namero in v skladu z njo proizvede učinek. Ker pa so učinki divergentni, to pomeni, da se vloga govorečega subjekta ne sklada z idealnimi epistemološkimi predpostavkami dvomestnega modela.

V poglavju *Kakšna je pot od znaka do operacije?* Justin razkriva antične, srednjeveške in novoveške izvore sodobnih semiotičnih teorij pri stoikih,

Platonu, Aristotelu, Tomažu Akvinskem, Boetiusu, Ockhamu, Locku, Leibnizu, Lambertu, Humboldt, Bolzanu, Husserlu. Peirca se da razumeti po tej razvojni liniji.

Prav tako razvoj pragmatike ohranja povezavo s filozofijo. Na to temeljno filozofsko raven pragmatičnih teorij ne morejo vplivati tesnejše zveze z jezikoslovjem ali s posebnimi vedami o govorici, ki se kažejo v dvočlen-skih sestavljankeh, kakršne so »pragmalingvistika« (Leech), »sociopragmatika« in »psihopragmatika« (Dittmar, Wildgen). Bistveno pa vpliva nanjo zveza s semiotiko, ki jo je v svoji pragmati(sti)čni semiotiki zasnoval Peirce. Danes pa rezultira v nekakšni »pragmasemiotiki«. Justin ugotavlja, da v tej točki »pragmatična ideja« izgubi svojo transcendentalistično sestavino, ker se podredi semiotičnim epistemološkim postulatam.

Fenomenološki razvoj semiotike izhaja iz dveh smeri filozofskega razpravljanja o govorici, kot sta racionalistična in empiristična. V prvi je znak sintaktična prvina deduktivnega »kalkula« (Leibnizov »calculus«), v drugi je sestavina in /manjka drugi del besedne zveze/ deduktivnih procesov, v katerih nastajajo »pomeni« (Locke). Vloga semiotične problematike se je povečala v času nastajanja fenomenologije. Poljski filozof J.-M. Hoene Wronski, ki je preučeval »zmožnost označevanja« (facultas signatrix), in B. Bolzano, ki je prevzel Lockov in Lambertov koncept semiotike, sta utrla pot Husserlovi zgodnji »logiki znakov«. Njegove logične raziskave so po mnenju mnogih avtorjev vplivale na nastanek strukturalnega jezikoslovja, ki je neposredni uvod v sodobno semiotiko, ki se razvejuje v dveh glavnih smereh. Prva je »anglofonska« ali »ameriška«. Druga smer pa je »evropska strukturalna semiotika«, ki jo je zasnoval Saussure.

Znotraj ameriške nam Justin izčrpno in koncizno predstavlja glavne značilnosti Peircove semiotike. V njej so znaki naravne govorice opisani kot »repertoar« in ne kot »sistem«. Večina interpretov prezre Avguščina iz obdobja patristike kot očeta sodobne semiotike.

Sodobna ameriška semiotika je prevzela od svojih predhodnikov (Locka, Peirca, Morrisa) zamisel dinamične triade »znak – misel – objekt«. Ne ukvarja se le z »znaki«, se pravi, s semiotičnimi »entitetami« v ožjem pomenu besede, temveč tudi s psihološkimi (največkrat behaviorističnimi) in z »objektnimi« (največkrat ontološkimi) vrednostmi. Semiotični »sektor« avtorji le redno konceptualizirajo kot »sistem znakov«, kar je bilo nekaj desetletij značilno za evropsko strukturalno semiotiko; izvora »pomenov« ne iščejo v imanentnih semiotičnih relacijah, temveč v razmerjih med znaki, psihičnimi akti in objekti.

V polemiki med realistično in protirealistično teorijo znanja se Justin opredeli za spontani realizem v šoli. O opredelitvah za prvo, drugo ali tretjo teorijo odloča status objekta. Če je v nas, se ga le spominjamo ali o

njem sanjamo, če je med nami, o njem razpravljamo, in če je izven nas, ga le nevtravno opazujemo. Predpostavke, ki pogojujejo razumljivost in sprejemljivost sporočila komuniciranja govorca – komunikatorja za recipienta – komunikanta – učenca, je Justin najbolj natančno preučil v Platonovih dialogih.

Spoznavna obdelava indeksikalov, ki se kažejo v »to«, »tisto«, »takšno«, poslušalca sili k temu, da se predstavno naseli na istem gledišču kot govorci, to pomeni, da se tudi suženj, skupaj s Sokratom, premešča v istem sistemu. To »glediščno epistemologijo« utemeljujemo s spontanim realizmom spoznavalcev; tako da upoštevamo spontano vero spoznavalcev v realnost objektov. Sedaj razumemo, zakaj so-govorci »neprostovoljno« prevzemajo gledišča, ki so vgrajena v »sporočila«. V *Menonu* nam preplet dveh realizmov, Platonovega filozofskega realizma in spontanega realizma dveh nastopajočih oseb, omogoča videti ta pogoj za »glediščno« analizo znanja nasploh in še posebej šolskega znanja. Če bi učitelj v šoli vodil sokratski dialog in bi učenec sledil njegovi intenci, bi učenec skupaj z učiteljem s sprejemanjem indeksikalnih identifikacij prihajal do istih spoznanj kot govorec.

Na koncu knjige Justin raziskuje, kaj nam o neposrednem spoznavnem dostopu do objekta pove Platonov spis *Teajtet*. Platon v *Menonu*, *Kratilu*, *Timaju* in *Sofistu* pogosto poudarja pojem indeksikalnosti, kar je večina razlagalcev prezrla.

Posthumna izdaja Justinovih lingvističnih spisov predstavlja kratek, dokaj izčrpen in izviren pregled tematizacij jezika in govora. Zato je dobrodošel pripomoček za vse, ki jih ta tematika zanima.

Bogomir Novak